

GARNIZOANA DIN BOR

Capitolul V

Traducere din maghiară de **Paul Daszkal**

Tehnoredactare de Andrei Gancz

*În memoria tatălui meu, **Bernat Daszkal**,
deportat în lagărul de muncă forțată la Bor
Paul Daszkal*

I-au interogat pe vecinii de pat ai fugarilor. Pe cei care dormeau în stânga și în dreapta lor. Țștia trebuia să fi știut ceva despre evadare. Țștia trebuia să fi văzut ce-și împachetau în sacii de pâine! Trebuia să fi auzit de planurile de evadare! Norocul lor că fugarii au fost prinși, altfel și ei ar fi fost acum acolo, în arestul curții marțiale din Bor.

Inginerului sârb, zâmbitorului inginer sârb, i se întuneca uneori fața când ochii i se opreau asupra ortacilor chinuiți. Apoi își continua munca în obișnuita sa manieră senină.

Cei cu banderolă albă au primit ordine speciale. Li s-a explicat că ei nu se pot amesteca cu noi, galbenii, că ei sunt aici cei de încredere, pe ajutorul și sprijinul cărora contează gardienii. Din acest motiv nu a trebuit să-și vopsească steaua galbenă. – Să ne supravegheze pe noi și să raporteze de îndată și fără milă orice fapt dubios, cât de mic, pe care îl observă. Este regretabil că printre fugari s-au nimerit și doi cu banderolă albă, doi oameni rătăciți, le pare tare rău de cei doi nenorociți, nu era nevoie de acest pas fatal, căci, poate ați și auzit, sunt în derulare pregătiri pentru transportarea acasă în mod excepțional a celor cu banderolă albă.

Dușmăniile și ura dintre albi și galbeni s-au înveninat ireconciliabil. Albii, cu excepția câtorva mai binevoitori, s-au dovedit a fi temniceri și hăitași nemiloși. Acei albi cărora nu le revenise o funcție ori repartizare deosebită la muncă, lucrau la fel ca noi și încercau să aplaneze conflictele alb-galbene. S-au găsit printre albi și unii care nu și-au asumat comuniunea cu baraca albă și au participat la slujbele noastre religioase de vineri seara.

Până la mijlocul lui iulie a plouat continuu, era vreme răcoroasă și sufla vântul, am crezut că aici între munți nu va mai fi niciodată vară, când au sosit razele calde de soare.

Despre evadare nu mai vorbea nimeni, ne suportam soarta resemnați și ne așteptam salvarea de la o minune. Situația noastră se agrava și devenea din ce în ce mai mult fără perspectivă.

S-a proiectat umbra unui nou pericol. Au apărut călăreți pe șosea, o dată-de două ori pe săptămână. Luptători înarmați, cu aspect sălbatic, călăreți ucraineni. Pe aștia îi aduseseră nemții cu ei din campaniile din Rusia, erau germanofili, care li se alăturaseră voluntar. Ortacii noștri umblați prin Ucraina spuneau despre ei că erau indivizi îngrozitori, capabili de orice. Și care îi urau cel mai mult pe evrei. Nemții vor ști la ce să-i utilizeze! Multiplele pericole, SS-ul, Feldgendarmerie, Wehrmachtul, totțiștii înarmați, gardienii unguri cu lent-colonelul mâncător de evrei în frunte, stelele galbene, numerele, lipsa ghetelor, munții și pădurile pustii, sălbatic, nu erau destul de amenințătoare, mai venea pe deasupra și această formațiune ucraineană! Eram într-un inel de nepătruns.

Activitatea de duminică înainte de masă s-a modificat. Sigur că însuși majurul vedea că nu mai era iarbă de scormonit. Pentru această distracție plăcută a repartizat doar una-două grupe mai mici. Ceilalți trebuiau să iasă în pădurea de deasupra taberei la tăiat de lemne, pe care să le și aducă în tabără. Asta era o situație mai puțin periculoasă. Strigătele „te văd luda” răsunau și aici în răstimpuri, dar cine era isteț și suficient de curajos, se putea piti în desiș. Preț de cinci-zece minute putea să se lungească pe jos, putea să răsuflă, să mănânce, dacă avea ce. Cel mult doar atunci primea o palmă, când căra lemne în tabără, dacă nu-l putea evita pe majur. Lemnele le căram pentru a se construi buncăre. În câteva colțuri ale taberei au început să se construiască fortificații din lemn.

Se pregăteau pentru apărarea împotriva partizanilor.

Auzeam din când în când, soseau știri în munți, cum că partizanii nu stau degeaba. Aruncă în aer linii ferate, poduri, atacă transporturi. Își fac apariția din când în când și în taberele montane. Într-un loc au ucis câțiva totțiști, în altul câțiva gardieni, iar la plecare nu au uitat nici să ia cu ei câțiva evrei. Căutau îndeosebi medici.

Veștile, oricât de incredibile păreau, de regulă se adevereau. După câteva zile, dar mai ales după una-două săptămâni, toate veștile deveneau realitate. Știrile despre mișcările partizanilor aveau un temei. Garda noastră a început să construiască adăposturi și toți gardienii purtau arma continuu, chiar și în afara serviciului. Totțiștii de asemenea.

Oricât de îndepărtate erau aceste evenimente, chiar dacă nu ne puteam imagina cum și când vor fi acestea un ajutor pentru noi, totuși le simțeam ca pe un ajutor. Nu mai eram atât de singuri. S-a înfiripat măcar un gând pe care puteam să ne sprijinim.

Și în prima zi cu soare strălucitor, la locul de muncă, am auzit vuiet îndepărtat de avion. Vuiet ciudat, înfundat, uniform, tot mai tare, devenea din ce în ce mai consistent. – Nu, astea nu sunt avioane nemțești...

Bănuielile noastre s-au adevărat repede. Ne-au atras atenția bubuituri. Tot mai dese, tot mai energice. Salve de artilerie antiaeriană!

Trăgea bateria antiaeriană din Bor. De jos, de departe, de la distanța de treizeci de kilometri, se trăgea în direcția asta, de unde se auzea vuietul de motoare...

– Ura!

– Liniște! – le-am făcut semn ortacilor noștri nestăpâniți.

– Ura...! – au șoptit apoi, – ia uite, vezi?!

Vedeam. În lumina strălucitoare a soarelui, deasupra noastră zburau mici puncte argintii, sus, foarte sus. Antiaeriana lucra fără pauză. Pământufuri albe semnalau explozia obuzelor, în jurul avioanelor, ghemotoace de vată se înșirau unul după altul. Dar aparatele? Aparatele, zumzâind, alunecau monoton, păstrând într-o ordine geometrică forma escadrii pe cerul albastru. Antiaeriana trăgea fără încetare. Obuzele trimiteau nenumărate pământufuri în direcția avioanelor, iar acum, când zburau chiar pe deasupra capetelor noastre, vedeam: nu atingeau altitudinea aparatelor. Trei, șase, zece... douăzeci și cinci de aparate, vuiet din depărtare, o altă escadrilă, patru, opt, douăsprezece... nici nu le puteam număra, că apărea altă escadrilă. Veneau una după alta, cu o siguranță demnă, netulburate. Bateria antiaeriană și-a încetat străduința inutilă.

– Au fost șase sute de aparate... nu, aproape șapte sute. – Nu așa de tare, măi! Nu trebuie să vadă nemții că noi... Dar și nemții priveau la avioane. Și sârbii. Tăietorii de lemne. Ne zâmbeau încurajator, ne zâmbeau prietenos. Și ei se certau. Nici ei nu se puteau pune de acord la numărătoare.

Sufletele ne-au fost cuprinse de seninătate și încredere nesfârșită. – Trăiesc! Există! Lucrează aparatele anglo-saxone. Mergeau în trei direcții: către Bulgaria, România și Ungaria. Dinspre Italia. Niciunul dintre noi nu se gândea că această invazie aviatică era doar o îndepărtată uvertură, nu atât pentru situația noastră de aici, cât deocamdată pentru eliberarea căminelor noastre.

– Nu suntem singuri!

După nici două ore a răsunat vuid muzica dragă: veneau înapoi. Tot așa de pline de demnitate, cu același calm și cu efectivele întregi. S-au găsit unii care le-au numărat exact. – Sunt toate! – strigau. – Ei, poate lipsesc una-două, – se auzea câte o obiecție – la urma urmei și asta e o realizare minunată! – Dar nu lipsesc! își ieșea din fire cel de dinainte. – Vezi bine că nu sunt în stare ăștia să doboare niciunul. Chiar dacă le atinge obuzul, au așa un blindaj..., fortărețele astea zburătoare au fost astfel construite, măi frate, că e ceva de minune!

Și se pornea discuția despre minuni, despre plăcile extraordinare de oțel, despre armament. A răsunat antiaeriana, dar după câteva lovituri a tăcut. – Vezi? Nici nu mai încearcă! – La ce le-ar folosi? – adăuga altul. – Trag una-două salve, doar de dragul onoarei, să nu se poată spune... – Sunt obligați să tragă! – explica un al treilea, cu obrajii încinși de agitație. – Sunt obligați. Trebuie trimis raportul că bateria a încercat, dar... – Nu primesc ăștia din Bor prea multe decorații – și, fericit, râdea cu poftă.

De atunci încolo acesta a fost evenimentul, numărul de program, senzația zilelor noastre monotone. Îi pândeam, îi așteptam pe acești mesia, eroii necunoscuți, și veneau cu punctualitate în fiecare zi, când cerul era senin. Pe vreme înnorată ieșeam triști la muncă, știam că astăzi nu vin alde Tommy, alde Johnny. Doamne! Dacă vreodată le-ar trece prin minte să aterizeze aici în vale, între munți, și ne-ar lua cu ei! Ce-ar fi asta pentru ei? Toată lumea ar putea fi luată cu douăzeci de aparate...

Zilele înnorate mai aveau o fațetă tristă. Lipsa fumatului. Chibrituri nu avea nimeni, acest articol nu era cunoscut nici în tabără, dar nici măcar în Bor. Le-am promis comercianților sârbi sume mari pentru o cutie de chibrituri, dar nu ne-au adus. Nu puteau aduce. Mulți dintre băieți aveau brichete.

Era un articol de seamă. Articol de valoare foarte căutat. Benzină se mai găsea, în tabără curentul electric se producea cu motoare cu benzină. Dar în acele grupe în care nu lucra vreun ortac cu brichetă, fumatul era cu cântec. Să mergi la altă grupă pentru un foc era foarte dificil și riscant. Grupele erau destul de depărtate una de alta, iar pe drum omul putea fi prins ori de un tottist, ori de un alb. Dar pe vreme însorită nu era nicio problemă. Se găsea câte o lupă, două la băieți, iar lentilele focalizau minunat razele de soare. Dacă nu bătea soarele, trebuia de cele mai multe ori să renunțăm la fumat.

Târgul cu vânzătorii sârbi se desfășura din nou netulburat. Controlul sever de la poartă încetase după câteva zile. Orice minune ține doar trei zile. Garda era interesată ca băieții să ajungă la bani. Cine ar fi cumpărat conservele, marmelada, și câte un așa-zis mic dejun de gardian: jumătate de pâine, o porție de unt, o porție de marmeladă? O sută cincizeci de dinari! Le trebuia pentru băutură.

Bucătarii noștri, în frunte cu Neumann și Singer, majoritatea personalului de la bucătărie erau insuportabil de aroganți ori brutali. Purtători de banderole albe. Pentru aceste funcții nu erau desemnați galbeni.

Odată cu degradarea calității hranei a crescut în aceeași măsură și brutalitatea bucătarilor. La distribuire, cine îndrăznea să obiecteze ori să spună ceva, era alungat brutal. Prin intermediul personalului de la bucătărie încă se putea ajunge la conserve bune, gustoase, la untură, margarină, unt, carne. Cine nu avea vreo relație cu ei, nu putea primi nici măcar un pumn de sare. Pe ortaci se putea vedea de-a binelea hrănirea proastă. Cu fețele supte, palizi, slăbiți, ei alcătuiau majoritatea în tabără. Pentru un pic de dulceață, pentru o îmbucătură cu iz de grăsime erau în stare să-și vândă și mântuirea sufletelor. Erau atât de înfometați, încât și din mâncarea imposibil de mâncat mâncau porție dublă aceia care ajungeau la ea și cei care răzbeau împingându-se ori cu ajutorul pumnilor. Ăștia erau „suplimentisti”. Cel mai isteț suplimentist era Pali Nathan, domnul Redactor. Slab, nepretențios, acasă la Pesta își câștiga pâinea cu distribuirea de ziare. El era domnul Redactor. Avea un stomac fără fund, o poftă de mâncare insatșiabilă. A treia ori a patra gamelă de mâncare, – căci dacă nimeni altul, el de atâtea ori lua supliment, – dacă nu mai putea s-o mănânce, o punea deoparte pentru a doua zi și o mânca rece. Pâinea era mucegăită. De multe ori trebuia să o aruncăm și astfel eram lipsiți și de felul nostru principal de mâncare. Se putea cumpăra însă și pâine sănătoasă. Roth bărbierul aducea cu sacul, de la gardieni. O sută cincizeci de dinari bucata. Propria noastră pâine.

Plutonierul de la magazie, László Hajdu, când a plecat acasă în concediu în Ungaria, în mod sigur a dus cu sine bazele viitoarei sale moșii.

Se puteau valorifica și obiecte din aur. Doar trebuia găsită sursa, relația, pe aceia dintre ortaci care erau investiți cu încredere din partea gardienilor. O mie cinci sute de dinari gramul. Dacă bănuiau că băiatul este strâmtorat cu banii, cu o mie două sute, și cu o mie. Mâini misterioase cumpărau totul.

La 20 iulie a văzut lumina zilei un zvon fantastic. L-au omorât pe Hitler! Era un zvon supărător. Cine scornește asemenea știri?! Cine are plăcerea să ne agite, să ne neliniștească cu asemenea știri?!

– Sârbii au spus-o afară la muncă! – Todțiștii au spus-o! – Un medic a auzit-o la radio, când tocmai era înăuntru și...! A spus-o și ăsta, a spus-o și ăla. Această știre nu s-a stins nici a doua zi. Într-adevăr, sârbii o șopteau confidențial, încet, la ureche, cu ochii strălucind: L-au omorât pe Hitler... La radio, englezii o repetau de mai multe ori pe zi: Hitler a murit! S-a comis un atentat cu bombă împotriva lui. Au pierit odată cu el numeroși ofițeri de grad superior.

În baraca todțiștilor seara nu a fost muzică. Concertul planificat a se ține de orchestra de prizonieri italieni nu a avut loc.

Se zvonea că s-a anunțat și la postul de radio german.

Asta era deja ceva serios. Aici nu mai încăpea îndoială. Până și cei mai sceptici au cedat. Știrea părea adevărată.

Așteptam de la un minut la altul vestea despre prăbușirea Germaniei. A sosit deci timpul. Acesta este deci sfârșitul european al marelui pârjol mondial. Au pornit speculațiile. Cum se va derula lichidarea? Pe cine și cum îl va ajunge și atinge? Fronturile, cum stau fronturile? Cum e cu invazia? Care e situația în Carpați? Dar a frontului de la Iași, din România?

Presupunerile au durat doar o zi. A doua zi, seara, todțiștii erau deja veseli, orchestra italiană cânta... Ce se întâmplase?

Radioul german a anunțat că Providența l-a scăpat pe Hitler în mod miraculos. A scăpat din atentat doar cu răni ușoare.

Nu voiam să credem. I-am asediat pe sârbi pentru știri. Aceștia spuneau cu tărie că a murit, că radioul englezesc încă mai repetă fără întrerupere... nu dați crezare propagandei germane, aia neagă, vor să ascundă adevărul. Iar noi îi credeam pe sârbi ziua, până eram printre ei. Însă seara, în tabără, auzeam din nou știri contrare, cum că trăiește.